місті. Жоден із пробандів не вважав використання МП недоцільним і також лише один пробанд поставив МП найвищий рейтинг „дуже корисно”.

Було проведено й опитування пробандів про те, як саме була полегшена їхня праця завдяки застосуванню систем машинного перекладу. Найважливішим моментом полегшення праці перекладача 77,78 % пробандів назвали пошук і переклад термінології, троє з опитуваних – розуміння вихідного тексту і лише один пробанд назвав власне переклад (насамперед формулювання).

Підсумовуючи результати продуктивної оцінки, можемо простежити навіть за умови незначної кількості даних досить чітку тенденцію. Так, використання машинного перекладу жодного разу не призвело до втрати часу. Випадки, коли редагування машинного перекладу потребувало стільки ж часу, як і виконання мануального перекладу, не дуже часті і становлять в процентному відношенні 25 %.

Якщо порівнювати середні показники часу, який було заощаджено завдяки використанню систем машинного перекладу, то він становить 31,44 %. Цікавими з цього приводу, на нашу думку, можуть бути результати внутрішньої оцінки роботи перекладачів Євросоюзу. Заощадження часу перекладачів ЄС становить в середньому одну третину, 67 % співробітників перекладацького відділу ЄС вважають застосування МП корисним.

В оцінці результатів до уваги має бути взятий також той факт, що жодна з осіб, які брали участь в експерименті, не мала досвіду роботи з інструментарієм МП, з чого можна зробити висновок, що проведення експерименту з досвідченими пробандами надало б нам ще чіткішу картину щодо заощадження часу завдяки використанню системи МП.

Хоча статистичні дані оцінки через їхню незначну кількість досить обмежені, вони показові щодо загальної тенденції. Тут відкривається широка перспектива для майбутніх досліджень. Ми прийшли до висновку, що в подібному дослідженні має бути кілька етапів з тими самими пробандами для оцінки та перевірки „ефекту навчання“ завдяки пристосуванню та звиканню до постредагування текстів машинного перекладу.

У межах цієї роботи йдеться про дослідження в „лабораторних умовах“, проте використання МП як інструмента для поліпшення продуктивності праці слід вважати позитивним. Такий підхід до оцінки якості машинного перекладу міг би бути корисним для подальших досліджень, оскільки цьому питанню і досі приділяється замало уваги.

Список літератури

1. Arnold D. Evaluation: an Assessment / Arnold D., Sadler L., Humphreys R. Lee // Machine Translation: An Introductory Guide. – 1993. – № 8. – P. 1–24.
2. Hutchins W. J. An Introduction to machine translation / Hutchins W. J., Somers H. L. – London : Academic Press, 1992. – 159 p.

Я. Бойко (Донецьк)

СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРИЗАЦІЯ ЕСТЕТИЧНОЇ ОЦІНКИ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ (на матеріалі лірики англійського романтизму)

Визначено поняття естетичної оцінки як форми ціннісної орієнтації індивіда. Подано характеристику естетичних категорій „прекрасне” і „потворне” як підґрунтя естетичної оцінки. Систематизовано номінації естетичної оцінки „прекрасне / потворне” в поетичному тексті.
Ключові слова: *естетична оцінка, семантична категорія.*

Определено понятие эстетической оценки как формы ценностной ориентации индивида. Охарактеризованы эстетические категории „прекрасное” и „уродливое” как основа эстетической оценки. Систематизированы номинации эстетической оценки „прекрасное / уродливое” в поэтическом тексте.
Ключевые слова: *эстетическая оценка, семантическая категория.*

The article highlights the notion of aesthetic evaluation as a means of aesthetically-valued orientation of individual, defines the notion of aesthetic categories the "beautiful" and the "ugly" as the basis of aesthetic evaluation, systematizes the nominations of aesthetic evaluation "beautiful / ugly" in poetry.
Key words: *aesthetic evaluation, semantic categorization.*

Естетична цінність предметів і явищ не раз ставала об'єктом дослідження в працях як філософів і логіків, так і лінгвістів у вітчизняній і зарубіжній науці (Платон, Арістотель, Сократ, І. Кант, Г. Гегель, Ф. Шиллер, А. Мейнонг, Б. Рассел, Л. Вітгенштейн, Ч. Огден, Б. Кроче, Ф. де Соссюр, Ч. Моріс, Я. Мукаржовський та ін.). Категорії естетики „прекрасне" і „потворне", у яких відбито духовні і практичні цінності загальнолюдської і національної культур, є аксіологічною основою, своєрідними мірилами, згідно з якими можна здійснювати естетичне оцінювання прекрасного і потворного в житті людей. У суспільно-естетичній свідомості людства одне з провідних місць посідає словесне мистецтво як форма художньо-образної інтерпретації дійсного й уявного. Під впливом мистецтва, і словесного зокрема, формуються естетичні смаки, пробуджується творче начало особистості, її бажання творити за законами краси. Процес оцінно-пізнавального освоєння світу відображено у мові художніх творів як складне і багатовимірне явище.

Мета цієї статті – надати систему номінацій естетичної оцінки „прекрасне / потворне" у поетичному тексті. Досягнення зазначеної мети окреслює такі **завдання:** 1) визначити поняття естетичної оцінки як форми ціннісної орієнтації індивіда; 2) охарактеризувати естетичні категорії „прекрасне" і „потворне" як підґрунтя естетичної оцінки; 3) дослідити об'єктивацію семантичних категорій „прекрасне" і „потворне" як операторів естетичної оцінки у поетичних текстах.

Матеріалом дослідження є ліричні твори англійського романтизму.

Естетична оцінка, за класифікацією Н. Д. Арутюнової [1], входить до другої групи частково оцінних значень – групи сублімованих оцінок (від лат. *sublimare* „підносити, піднімаючи догори"), яка вміщує дві категорії оцінок – естетичні й етичні. Етичні оцінки пов'язані із задоволенням морального почуття, естетичні оцінки – із задоволенням почуття прекрасного. Естетична оцінка характеризує зовнішню красу, етична – внутрішній світ людини. „Ця група оцінок не байдужа до поняття архетипу – норми, зразка, потенційних вимог, що ставляться до об'єкта" [1, с. 76]. Широкий діапазон сублімованих оцінних характеристик не обмежується поняттями „добре" – „погано", а має численні градаційні ознаки, наприклад, „краще", „гірше", „зовсім погано", „посередньо" та ін.

Структура сублімованих оцінок, як і інших оцінних значень, уміщує чотири компоненти: суб'єкт, предмет, характер і підставу, але вони мають свою специфіку [6, с. 49]. Так, предметами сублімованих оцінок є не тільки окремі якості, але й сукупність якостей, а також аспекти (дії, мотиви, наміри, рішення, почуття, характери тощо), пов'язані із застосуванням цих якостей [6, с. 50], тому предмет сублімованої оцінки буває складно встановити. Не менш складним і заплутаним є поняття „підстава оцінки", або „культурна підстава сублімованих оцінок" [6, с. 51], під яким розуміють „знання й усталені судження, що містять оцінки про організацію життя людей, створювані ними матеріальні та культурні цінності, специфічні сфери діяльності і життя (праці, побуту тощо). Крім того, ці знання і судження співвідносяться з предметними результатами діяльності людей, з нормами моралі і права, а також з людськими здібностями і можливостями, що реалізуються в діяльності, – знаннями, уміннями, рівнем інтелекту, світоглядом, способами і формами спілкування людей" [6]. Отже, культурні підстави естетичних оцінок зумовлені пріоритетами, що існують в оцінюванні тих явищ, які необхідні національно-культурному співтовариству.

Крім історико-культурної зумовленості сублімованих оцінок, вагомим є суб'єктивний фактор у визначенні їхніх підстав. Ті самі дії, вчинки, якості можуть оцінюватися як позитивно, так і негативно, вважатися як прекрасними, так і потворними. У мові часто зовсім немає „дескриптивних предикатів для позначення тих властивостей об'єкта, які мотивують етичну й естетичну оцінки" [2, с. 23]. В тій самій ситуації різні люди можуть назвати вчинок людини гідним і непристойним, поганим і виправданим. Щоб з'ясувати істину, встановити аксіологічний баланс, потрібно з'ясувати, що було підставами для суб'єктів оцінки.

Ще однією характерною рисою сублімованих оцінок є їхній інтегрований характер. Естетична оцінка взаємодіє із сенсорно-смаковою, або гедоністичною, оцінкою, що зумовлена безпосередньою практичною діяльністю людей (естетична оцінка є результатом сприйняття світу

одним із п'яти органів чуття: зоровим, слуховим, дотиковим, нюховим або смаковим, причому перші два відіграють провідну роль), раціональною оцінкою (утилітарною й телеологічною), заснованою на уявленні про корисне та шкідливе; значне місце у мотивації естетичної оцінки посідають емоційні і психологічні оцінки.

Для того щоб цілком зрозуміти специфіку естетичної оцінки, розглянемо насамперед сутність естетичних категорій „прекрасне" і „потворне" як підґрунтя естетичної оцінки.

Усвідомлення принципових типів естетичного ставлення до дійсності, історія освоєння людством світу за законами краси відбилися у створенні головних **естетичних категорій**, тобто основних форм естетичного, або його модусів: „прекрасне", „потворне", „піднесене", „низьке", „трагічне", „комічне", що, своєю чергою, пов'язано з теоретичним відтворенням процесу виникнення першорядних типів людських почуттів: радості, захоплення, гніву, огиди, страждання, болю тощо. Категоріями естетики, які становлять підґрунтя естетичної оцінки, є „прекрасне" і „потворне".

„**Прекрасне**" – категорія естетики, що характеризує явища, які мають вищу естетичну цінність. „Прекрасне" відрізняється від моральних і етичних цінностей (добра, істини) тим, що воно пов'язане з певною почуттєвою формою і звертається до споглядання або уявлення [5, с. 27]. „Прекрасне" є зразком форми, що сприймається почуттями, тим ідеалом, відповідно до якого розглядаються інші естетичні феномени.

„**Потворне**" – антипод, протилежність „прекрасного". Ця категорія позначає невдоволення внаслідок дисгармонійності, нерозмірності, невпорядкованості і відображає неможливість або відсутність досконалості [5, с. 301–305]. „Потворне" є поєднанням каліцтва і зла, що виступає в почуттєвій наочності. Розрізняють зовнішній прояв „потворного" (гниття, хвороба, розпад) і внутрішній; щодо людини „потворне" проявляється у моральному розпаді, деградації тощо.

„Прекрасне" і „потворне" – це аспекти розвитку одного явища. Ще Геракліт мудро помітив: „З мавп найгарніша є потворною, якщо порівняти її з людським родом... З людей найкмітливіший у порівнянні з Богом здасться мавпою і за мудрістю, і за красою, і за усім іншим" [5, с. 35].

Оскільки естетичні категорії „прекрасне" і „потворне" узагальнюють практику естетичної діяльності, що має історично й національно зумовлений характер, їхня система рухлива, історично мінлива; у них відбито важливі естетичні характеристики світу, найістотніші сторони естетичної діяльності й естетичної свідомості. Так, у середньовіччі співвідношення „прекрасного" й „потворного" уявлялося за аналогією із трактуванням співвідношення добра і зла. „Прекрасне" існує й оцінюється саме по собі, „потворне" – як його протилежність. Універсуму (всесвіту) у цілому властива краса, але окремі частини можуть бути потворними [8, с. 27]. В епоху Відродження „потворне" часто використовувалося для того, щоб за контрастом підкреслити красу ідеалу. Естетика епохи класицизму заперечувала естетичну цінність „потворного". Реабілітував „потворне" Е. Берк, пов'язавши його з категорією „піднесеного" [4]. „Прекрасне" і „піднесене" та їхні антиподи „потворне" і „низьке" часом дуже важко розрізнити, тому що „потворне" часто ховається під маскою краси, за її зовнішніми формальними ознаками, а „низьке" найчастіше надягає на себе форму „піднесеного" [8, с. 45].

Категорії естетики як естетичні властивості реальності, відбиваючись у феноменах культури, що мають естетичну цінність, у поетичних творах зокрема, несуть естетичну інформацію, яка „розкодовується" у поезії за допомогою естетико-образної мови. Поетичний текст є унікальним способом передачі естетичної інформації, яка багато в чому зумовлена загальним естетико-філософським уявленням поета про красу і прекрасне.

Естетична інформація у поетичному тексті, яка виражає ціннісні відношення між суб'єктом і об'єктом, знаходить своє втілення у мовних засобах її позначення, зокрема у виразних засобах, що використовуються для впливу на емоційно-чуттєвий рівень людини; це – її експліцитний план вираження, елементами якого є взаємодіючі мовленнєві реалізації лексичних, морфологічних і синтаксичних значень. План імпліцитного смислу ґрунтується на підтекстовій інформації. Обидва плани формують авторську оцінку. Основне призначення авторської оцінки в художній оповіді – надати оцінку героям, подіям, поглядам, відображеним у творі, виразити своє ставлення до зображуваного або ж нав'язати свій погляд.

„Ціннісна картина світу" [1] відтворюється у поетичній мові ліричних творів англійського романтизму різноманітними мовними засобами, що реалізують виразно-зображувальні можливості поетичної мови, аналіз яких розкриває втілення естетичної інформації в поетичному

тексті з установкою на читача. Інвентар репрезентантів оцінних значень охоплює всі мовні рівні, від фоно-просодичного до текстового.

В аспекті реалізації основної функції поезії – естетично впливати на читача – особливої уваги заслуговує система оцінної лексики з раціонально-оцінними та емоційно-оцінними значеннями, яка утворює **функціонально-семантичну категорію** [7, с. 48], структуровану у вигляді функціонально-семантичного поля (ФСП). Оскільки естетична оцінка дуалістична за своєю природою і включає в себе діаметрально протилежні значення: „добре – погано", „красиво – потворно", то всі лексичні засоби вираження оцінки, які є складниками ФСП естетичної оцінки, так само поділяються на позитивні й негативні. Позитивні естетичні оцінки виражаються позитивними емоціями – радість, схвалення, зацікавлення; негативні естетичні оцінки – негативними: горе, відраза, розчарування і т.ін. Кожний тип естетичної оцінки утворює власне ФСП.

Польова організація операторів позитивної та негативної естетичної оцінки передбачає визначення домінанти ФСП, утворення центру (ядра) й периферії поля.

Домінантами ФСП позитивної та негативної оцінок є лексеми *beautiful* „прекрасне" і *ugly* „потворне", змістова структура яких відображає сукупність позамовних станів і речей відповідного типу. Між домінантами полів встановлюються антонімічні відношення.

Семи, виокремленні із семантичної структури лексем *beautiful* і *ugly* шляхом компонентного аналізу їхніх дефініцій з англомовних лексикографічних джерел, стають основою для визначення **ядерних номінатем** „прекрасного" і „потворного", які у найхарактерніший спосіб відтворюють їх прояви в зовнішності, вчинках або ситуаціях і утворюють центр (ядро) ФСП позитивної та негативної оцінки (табл. 1).

Периферійними номінатемами „прекрасного" і „потворного" вважаємо лексеми, які позначають такі явища синонімічно.

Прикметники є **базовими номінатемами** естетичної оцінки, оскільки вони відіграють провідну роль у репрезентації оцінки. Але в системі мови для вираження оцінки існує цілий пласт оцінної лексики, що належить до різних частин мови, це – не тільки прикметники, а й іменники, дієслова, частки тощо. Репрезентацію „прекрасного" і „потворного", представлену різними (крім прикметників) частинами мови, вважаємо **варіантними номінатемами** естетичної оцінки. Це, наприклад, іменники (*fear, horror, despair, dread, pestilence, afflictions*), дієслова (*shake, cut off, tremble, devour, weep, howl* та ін.).

Таблиця 1

Система номінатем „потворного"

Фрагменти реальної дійсності	Ядерні номінатеми „потворного"	Периферійні номінатемами „потворного"
Зовнішність	*unpleasant, unattractive, awful, ugly*	*unappealing, hideous, unlovely, unprepossessing, horrible, frightful, ghastly, vile, revolting, repellent, repugnant; grotesque, repulsive, disgusting, monstrous, reptilian, misshapen, deformed, disfigured, plug-ugly, butt-ugly; homely, plain, not much to look at*
Вчинки	*repugnant, violent, repulsive, displeasing, bad-tempered, angry, sullen*	*horrible, despicable, shocking, reprehensible, nasty, appalling, objectionable, offensive, fearful, obnoxious, vile, dishonourable, rotten, vicious, spiteful*
Ситуації	*ugly, very unpleasant, violent, aggressive*	*nasty, disagreeable, alarming, tense, grave, dangerous, perilous, fearful, threatening, menacing, hostile, ominous, sinister*

Аналіз мовного матеріалу з поетичних творів англійських романтиків показав, що базові і варіантні номінатеми естетичної оцінки функціонують у контекстах або самостійно (**однокомпонентна репрезентація**), або у складі більш складних номінацій „прекрасного" і „потворного" (**багатокомпонентна репрезентація**). Прикметники позитивної та негативної оцінки вступають у синтагматичні зв'язки з найрізноманітнішими суб'єктами (іменниками, що позначають людину, предмет чи абстрактне поняття) і ситуаціями, тому багатокомпонентна репрезентація позитивної та негативної естетичної оцінки реалізується у словосполученнях, цілих висловленнях і, навіть, у контексті, утворюючи складну і комплексну репрезентацію естетичної оцінки.

Складна репрезентація „прекрасного" і „потворного" реалізована словосполученнями (вільними або усталеними), у складі яких усі компоненти (або один із них) номінують „прекра-

сне" чи „потворне", наприклад, *fierce torment, deadly slaughter, dead brood, mortal grasp*, *appalling mist*, *pestilent vapours*, *awful void*.

Комплексна репрезентація естетичної оцінки контекстна, тобто однокомпонентні номінатеми „прекрасного" і „потворного" (у формі різних частин мови, варіантних номінатем) розпорошені у контексті й тільки у своїй сукупності, утворюючи ***контекст прекрасного*** чи ***потворного***, змальовують відповідну ситуацію, наприклад: *his den was short / And narrow as a grave dug for a child, with spiders' webs wove, and with slime / Of ancient horrors cover'd, for snakes and scorpions are his companions; harmless they breathe / His sorrowful breath* [9, с. 406–407].

У контексті нейтральні щодо оцінки лексичні одиниці можуть ставати оцінними або оцінне значення може посилюватися, послаблюватися чи змінювати знак на протилежний. Контекст уточнює, посилює аксіологічні характеристики, додає їм експресивного забарвлення; в умовах словесного оточення реалізується оцінний потенціал, додаткові градації цінностей.

Отже, специфіка естетичної оцінки у поетичному тексті зумовлена загальними законами пізнання та природою художньої творчості. Позамовні категорії естетики „прекрасне" і „потворне", переломлюючись крізь національну психологію і культуру, отримують ціннісну значущість і емоційну забарвленість, що віддзеркалюється в мові й репрезентується в оцінних пластах лексики.

Список літератури

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 339 с.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 894 с.
3. Арутюнова Н. Д. Истина. Добро. Красота: Взаимодействие концептов / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Языки эстетики: Концептуальные поля прекрасного и безобразного. – М. : Индрик, 2004. – С. 5–30.
4. Бёрк Э. Философское исследование о происхождении наших идей возвышенного и прекрасного / Э. Бёрк. – М. : Наука, 1979. – 247 с.
5. Бычков В. В. Эстетика : учебник / Бычков В. В. – М. : Гардарики, 2004. – 556 с.
6. Писанова Т. В. Национально-культурные аспекты оценочной семантики. Эстетические и этические оценки / Писанова Т. В. – М. : Икар, 1997. – 320 с.
7. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : монографія / В. М. Ткачук. – Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. – 240 с.
8. Шестаков В. П. Эстетические категории. Опыт систематического и исторического исследования / Шестаков В. П. – М. : Искусство, 1983. – 324 с.
9. Blake W. Selected Verse / Blake W. – M. : Progress Publishers, 1982. – 558 p.

О.І. Бойчук (Чернівці)

ТИПИ СПОЛУЧУВАНОСТІ ЛЕКСЕМИ „AUSTRALIAN" У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Вивчена семантика лексеми AUSTRALIAN для виокремлення її компонентної структури. Проаналізовано дистрибутивні характеристики лексеми в дискурсі та визначені моделі сполучуваності даної лексеми на матеріалі даних електронного текстового ресурсу BNC.

Ключові слова: *лексема, лексико-семантичне поле (далі ЛСП), ядро, периферія, дискурс, сполучуваність, функціональна семантика.*

Изучена семантика лексемы AUSTRALIAN для выделения её компонентной структуры. Проанализированы дистрибутивные характеристики лексемы в дискурсе и определены модели сочетаемости упомянутой лексемы на материале данных электронного текстового ресурса BNC .

Ключевые слова: *лексема, лексико-семантическое поле (ЛСП), ядро, периферия, дискурс, сочетаемость, функциональная семантика.*

The present paper is a study of the lexeme AUSTRALIAN. Its components are defined, distributional characteristics of the lexeme are revealed in discourse and models of compatibility on the basis of electronic text resource BNC are set.

Key words: *lexeme, LSP, nucleus, periphery, discourse, distribution, functional semantics.*